

Til slut kan det anbefales at sammenholde den foreliggende bog med et andet værk, der ud fra lidt andre synsvinkler behandler stort set de samme overordnede problemstillinger, nemlig Göran Therborns, What Does the Ruling Do When it Rules? (New Left Books, 1978 - anmeldt i POLITICA, 10. årg., nr. 2, 1978).

John Martinussen

Hugh Stretton, Kapitalisme, socialisme og miljø, København: Nyt Nordisk Forlag, 1978, 368 s., kr. 81,00.

Det seneste 10-års debat om miljømæssige og økologiske problemer indbefattet spørgsmål om forurening, udtømning af energi- og råstofressourcer, befolknings-tilvækst mv. har ikke resulteret i nogen større enighed. Tværtimod er meningsforskellene store, både hvad angår synet på problemernes omfang og deres karakter, herunder også især deres samfundsmæssige årsager og implikationer.

Selv om det her som på andre områder er muligt at udsondre henholdsvis marxistiske og ikke-marxistiske opfattelser og analysetilgange, er det karakteristisk, at denne sondring på dette felt er temmelig intetsigende, da der for begge kategoriers vedkommende findes formuleret principielt modstridende opfattelser. Nok er marxisterne - i den udstrækning problemerne ikke reduceres til et udslag af borgerlig ideologi - enige om bredt sagt at give kapitalismen skylden, men så snart det skal præciseres, hvordan kapitalismen fungerer som ansvarlig instans, skilles vandene. Synet på de af og i kapitalismen udviklede produktivkræfter udgør her et centralt punkt. Det afgørende er, om miljøproblemerne alene betragtes som en konsekvens af en bestemt og kapitalistisk, dvs. af profithensyn styret, anvendelse af nogle i sig selv neutrale produktivkræfter eller om de (også) tilskrives disse i sig selv. Heraf følger umiddelbart, at en eventuel fælles opfattelse af, at problemernes løsning forudsætter socialismen, bygger på eller implicerer radikalt forskellige socialismekonceptioner.

Også på den ikke-marxistiske fløj er forholdet mellem miljøproblemerne og kapitalisme henholdsvis socialisme blevet behandlet. Her er tendensen generelt den - idet der ses bort fra teknologi- og udviklingsoptimisterne, som afviser, at forurening, ressourceforbrug osv. skulle udgøre noget alvorligt problem nu eller i fremtiden - for det første en noget usystematisk erkendelse af, at en kapitalistisk organiseret økonomi, bundet, som den er, til bestandig vækst, er uforenelig med det hensyn, der nødvendigvis må tages til miljøet. For det andet en afvisning af, at socialismen i sig selv skulle indebære nogen løsning -

Til slut kan det anbefales at sammenholde den foreliggende bog med et andet værk, der ud fra lidt andre synsvinkler behandler stort set de samme overordnede problemstillinger, nemlig Göran Therborns, What Does the Ruling Do When it Rules? (New Left Books, 1978 - anmeldt i POLITICA, 10. årg., nr. 2, 1978).

John Martinussen

Hugh Stretton, Kapitalisme, socialisme og miljø, København: Nyt Nordisk Forlag, 1978, 368 s., kr. 81,00.

Det seneste 10-års debat om miljømæssige og økologiske problemer indbefattet spørgsmål om forurening, udtømning af energi- og råstofressourcer, befolknings- tilvækst mv. har ikke resulteret i nogen større enighed. Tværtimod er meningsforskellene store, både hvad angår synet på problemernes omfang og deres karakter, herunder også især deres samfundsmæssige årsager og implikationer.

Selv om det her som på andre områder er muligt at udsondre henholdsvis marxistiske og ikke-marxistiske opfattelser og analysetilgange, er det karakteristisk, at denne sondring på dette felt er temmelig intetsigende, da der for begge kategoriers vedkommende findes formuleret principielt modstridende opfattelser. Nok er marxisterne - i den udstrækning problemerne ikke reduceres til et udslag af borgerlig ideologi - enige om bredt sagt at give kapitalismen skylden, men så snart det skal præciseres, hvordan kapitalismen fungerer som ansvarlig instans, skilles vandene. Synet på de af og i kapitalismen udviklede produktivkræfter udgør her et centralt punkt. Det afgørende er, om miljøproblemerne alene betragtes som en konsekvens af en bestemt og kapitalistisk, dvs. af profithensyn styret, anvendelse af nogle i sig selv neutrale produktivkræfter eller om de (også) tilskrives disse i sig selv. Heraf følger umiddelbart, at en eventuel fælles opfattelse af, at problemernes løsning forudsætter socialismen, bygger på eller implicerer radikalt forskellige socialismekonceptioner.

Også på den ikke-marxistiske fløj er forholdet mellem miljøproblemerne og kapitalisme henholdsvis socialisme blevet behandlet. Her er tendensen generelt den - idet der ses bort fra teknologi- og udviklingsoptimisterne, som afviser, at forurening, ressourceforbrug osv. skulle udgøre noget alvorligt problem nu eller i fremtiden - for det første en noget usystematisk erkendelse af, at en kapitalistisk organiseret økonomi, bundet, som den er, til bestandig vækst, er uforenelig med det hensyn, der nødvendigvis må tages til miljøet. For det andet en afvisning af, at socialismen i sig selv skulle indebære nogen løsning -

og her er det almindeligt at henvise til, at miljøproblemerne som de eksisterer i de socialistiske lande, er meget lig de vestlige kapitalistiske landes.

Alt i alt en debatsituation præget af diversitet, uenighed og forvirring.

På den baggrund er det ikke uden en vis forventning, man går i gang med læsningen af Hugh Strettons bog, såvel titel som omfang taget i betragtning. Imidlertid er det kun et meget begrænset bidrag, bogen giver til afklaringen af de oven opridsede problemstillinger. Det hænger primært sammen med, at bogens egentlige tema er et andet, nemlig sammenhængen mellem miljøproblemerne og fænomenerne inflation og ulighed i de, som Stretton udtrykker det, kapitalistiske demokratier. Forbindelsen mellem titel og indhold fremkommer ved, at begreberne socialisme og kapitalisme tilsyneladende primært skal henvise til samfundssystemer med forskellige grader af lighed. I hvert fald bruges betegnelserne 'venstrefløj' og 'højrefløj' "... som udtryk for forskellige holdninger til lighed" (p. 11). I øvrigt er fremstillingen generelt præget af en så slap begrebsanvendelse og løs terminologi, at det i høj grad går ud over dens brugsværdi i almindelighed og dens videnskabelige anvendelighed i særdeleshed. Men nu lidt om bogens konkrete indhold.

I indledningen begrundes Stretton, hvordan formuleringen af en miljøpolitik uundgåeligt må involvere en stillingtagen til en række traditionelle strids spørgsmål, især på det fordelingspolitiske område. Det er nødvendigt, siges det, at miljøreformbevægelserne "... begynder at tale om rige og fattige, by og land, omkostninger, fordeling og skatter i stedet for at blive ved med kun at tale om menneskeheden i bred almindelighed" (p. 25).

Herefter er bogen delt op i tre hovedafsnit. I det første opstilles "... nogle gæt på mulige fremtidsplaner, som demokratierne inden for de næste par generationer kunne tænkes at ville realisere" (p. 11). Der præsenteres tre forskellige udviklingsskitser. Den første vil indebære afskaffelse af demokratiet til fordel for et højreorienteret diktatur, hvis nødvendighed og dermed legitimitet vil blive begrundet ved henvisning til de krav, som den miljømæssige situation stiller samfundet overfor.

Den anden udviklingsmodel beskriver Stretton med en noget kryptisk formulering som værende "... en smule til højre for midten af den kapitalistiske vej" (p. 27). Ifølge denne model, der - i øvrigt uden begrundelse - betegnes som den mest sandsynlige, vil alt blive ved det gamle; dvs., at miljøproblemerne vil blive søgt imødegået med traditionelle metoder med en stadig stigende ulighed til følge.

Det tredje mulige udviklingsforløb, som skitseres, betegnes som "moderat venstreorienteret ... og som den bedste fremtid, som det vil være muligt at

gennemføre i det mindste i nogle af de kapitalistiske lande, og derfor den der må arbejdes for" (p. 27). Og i modsætning til de to første modeller er denne kendetegnet ved at bygge på og medføre en stadig større grad af lighed i fordelingen af ejendom, formue, indkomst, bolig mv. Kort sagt er den vej, som skal lede os ud af uføret den samme, som har skaffet os ind i det, nemlig - med Strettons eget udtryk - den socialdemokratiske. Når der ikke kan anbefales en mere radikal model, hænger det sammen med, at Stretton ønsker at være realistisk og derfor ikke regner "... med nogen grundlæggende ændring af den menneskelige natur ..." (sic!) (p. 27).

De to resterende hovedafsnit er nu helliget, dels en beskrivelse af de grundlæggende værdier, som modellen hviler på, dels en skitsering af "nogle principper for et socialdemokratisk handlingsprogram, som en måde at arbejde for det bedste alternativ på" (p. 11).

Forsøget på positivt at skildre forskellige alternative fremtidsmuligheder må som sådan hilses velkomment, og det gælder ikke mindst set ud fra en marxistisk synsvinkel - kravet om "forandring af verden" må forudsætte - hvis det ikke skal løbe ud i den rene pragmatisme - en udviklet bevidsthed om forandringens mål. Svagheden hos Stretton er, at alternativerne ikke i tilstrækkelig grad er udviklet som integrerede dele af analysen af det bestående, hvorfor de forekommer tilfældige og uinteressante generelt betragtet. Desuden hviler de meget detaljerede og snørklede beskrivelser ofte på uudtalte præmisser og udokumenterede påstande.

Strettons redegørelse for den socialdemokratiske model er i udpræget grad eklektisk på den måde, at samfundsidealet stykkes sammen af diverse elementer fra kapitalismen og socialismen. For at nævne noget helt centralt forestiller Stretton sig en kombination af den kapitalistiske markedsøkonomi med en socialistisk (dvs. en lige) indkomstfordeling. Udgår man fra den opfattelse, at samfundet udgør en totalitet, hvis elementer gensidigt betinger hinanden, forekommer en sådan eklekticisme uhyre betænkelig og konstruktionen derfor også temmelig utroværdig. Når dette er sagt, skal det dog samtidig understreges, at det stadig er et ubesvaret spørgsmål, om og hvordan en planøkonomi kan fungere i praksis uden det mægtige bureaukratiske styringsapparat, som Stretton vil undgå.

Som led i beskrivelsen af samfundet efter den såkaldte "socialdemokratiske revolution" berøres en række forskellige emner. Bl.a. argumenteres der overbevisende mod en række af liberalismens dogmer om ulighedens lyksaligheder.

Ligeledes gives en god analyse af indkomstpoltikkens fordelingsmæssige aspekter: indkomstpoltikken fastfryser den eksisterende indkomstfordeling og betyder samtidig, at dennes legitimitet - resultatet af kræfternes frie spil - undermineres.

Endelig skal nævnes, at Stretton gør meget ud af at diskutere forholdet mellem den private og den offentlige sfære, mellem privatøkonomi og såkaldt institutionel økonomi. Argumentationen er her atypisk i forhold til traditionel venstrefløjstankegang, idet den går ud på, at så stor en del som muligt af arbejdet eller produktionen og i øvrigt af livet i det hele taget bør udfolde sig i privatsfæren; mottoet er, "... at give hver husstand den størst mulige kontrol med de flest mulige ressourcer" (s. 234). Begrundelsen herfor er, at menneskets fremmedgørelse ikke alene udgår fra de ulige private ejendomsforhold, men er en uundgåelig følge af enhver form for kompleks arbejdsdeling og koordination. Uanset at analysen også på dette punkt kan forekomme problematisk, fordi den antager, at den under kapitalismen udviklede familietype uden videre kan tillægges en række nye funktioner, kan de fremførte synspunkter være med til at rejse en tiltrængt debat om familiens mulige fremtidige rolle og funktion.

Strettons bog kan således nok på flere områder anspore til, at forskellige konventionelle sandheder bliver taget op til nyvurdering. Desværre er fremstillingen præget af at være uhyre omstændelig og tungt argumenterende med et væld af irrelevante bemærkninger og snak, hvorfor det er tvivlsomt, om udbyttet af bogen står mål med anstrengelserne med at komme igennem den.

Jørn Loftager

Torild Skard (red.), "Kvinnekupp" i kommunene, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1979, 140 s.

Det blev omtalt vidt og bredt i den norske og den internationale presse, da kvinderne ved det såkaldte "kvindekup" fik flertal i kommunalbestyrelserne i Oslo, Asker og Trondheim ved valget i 1971. Torild Skards bog analyserer, hvordan det egentlig skete, samt - og her ligger hovedvægten i bogen - hvordan det gik efter valget. Bogen er en sammenfatning af en række enkeltstudier i de 3 kommuner. På grundlag heraf diskuterer bogen en række generelle spørgsmål vedrørende kvinders vilkår i politik.

Det var "kvindekuppet", der tiltrak opmærksomheden i 1971. Men Torild Skard understreger, at man ikke må overse, at der i 1971 kom et generelt spring fremad i kvinderepræsentationen i Norge. Mens kvindernes andel af kommunalbestyrelsesmedlemmerne i hele mellemkrigstiden havde været på 1-2 pct., i 40'erne 3-5 pct., i 50'erne 6 pct., så sprang andelen i 1967 op på 10 pct. og i 1971 videre til 15 pct. Ved det efterfølgende valg i 1975 holdt procenten sig på 15. Denne udvikling ligner i øvrigt bemærkelsesværdigt den danske. Bag denne stigende